

Opcat-inspektion av Kriminalvården, häktet Örebro och Nationella transportenheten, den 12 och 13 februari 2018

JO:s uttalanden i korthet: JO:s Opcat-verksamhet har under år 2018 ett fokus på transporter av frihetsberövade. Kriminalvården ska, utöver att transportera sina "egna klienter", även transportera frihetsberövade personer på begäran av andra myndigheter. Häktet Örebro används ofta för måltidsuppehåll och ibland för övernattningsavstämning av frihetsberövade under transport. ChefsJO konstaterar att mot bakgrund av det ökade antalet frihetsberövade som Kriminalvården transporterar och den begränsade mottagningskapacitet som häktet har under kvällar och helger är hon bekymrad över hur Kriminalvården ska kunna se till att transporter kan ske utan onödigt dröjsmål och samtidigt tillgodose frihetsberövades eventuella behov av tillsyn under transportuppehåll i häktet alla delar av dygnet. ChefsJO kommer att fortsätta att följa denna fråga.

ChefsJO rekommenderar Kriminalvården att se till att de övervakningskameror som är placerade i fem av häktets bostadsrum kan stängas av när en sådan övervakningsåtgärd inte bedöms nödvändig. En sådan lösning minskar risken för onödig integritetskränkning av de intagna.

ChefsJO understryker att den information som ges till häktade ska vara tydlig och korrekt. Hon förutsätter därför att häktet fortsättningsvis informerar intagna om att ett klädbyte till häktets kläder inte är obligatoriskt, utan att de har rätt att bära sina egna kläder om de önskar.

Slutligen ser chefsJO mycket positivt på att det finns ett samverkansavtal mellan Kriminalvården och Region Örebro län med syfte att intagna ska få adekvat vård på vårdinrättning som motsvarar kraven på god vård och samtidigt uppfyller de krav på säkerhet som det innebär att vara placerad i häkte eller anstalt.

Inspektionens genomförande

På uppdrag av chefsjustitieombudsmannen Elisabeth Rynning genomförde föredraganden Lars Olsson tillsammans med föredragandena Ellen Ringqvist och Eva Fridén (protokollförare) samt sekreteraren Anneliese Fältström den 12 och 13 februari 2018 en förannämld inspektion av Kriminalvården, häktet Örebro och Nationella transportenheten (NTE). Vid samma tillfälle genomfördes en inspektion av Polismyndigheten, polisregion Bergslagen, arresten Örebro (dnr 701-2018).

JO:s medarbetare togs emot av häkteschefen AA, kriminalvårdsinspektörerna BB och CC (häktesledningen) samt sektionschefen DD, och kriminalvårdsinspektörerna EE och FF vid transportsektionen Mellan, NTE (sektionsledningen). Häkteschefen och sektionschefen redogjorde för förhållandena i häktet och förhållandena under transport. Därefter förevisades häktets lokaler för intagna som gör transportuppehåll och observationsceller. JO:s medarbetare samtalade med tre intagna och fem anställda. En översiktlig granskning gjordes av bl.a. personalinstruktioner, incidentrapporter och tillsynsblad.

Inspektionen avslutades med en genomgång där JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser. Vid redogörelsen deltog häkteschefen, kriminalvårdsinspektörerna BB och CC samt sektionschefen och säkerhetshandläggaren GG vid transportsektionen Mellan, NTE.

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s uppdrag för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten. Denna verksamhet har under 2018 ett fokus på transporter av frihetsberövade.

Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

JO:s Opcat-enhet inspekterade häktet Örebro i november 2012 (dnr 6189-2012). Det gjordes inte några uttalanden av JO med anledning av den inspektionen.

Uttalanden av chefsJO Elisabeth Rynning med anledning av inspektionen

Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av chefsJO Elisabeth Rynning.

lakttagelser om häktet Örebro

Organisation av häktet

Storlek och beläggning

Häktet Örebro tillhör Kriminalvårdens Region Mitt, verksamhetsområde Örebro/Karlstad och det är samlokaliserat med Polismyndigheten i centrala Örebro. Häktet har 63 platser inklusive 6 transportceller. Platserna är fördelade på 3 avdelningar, varav 2 avdelningar med restriktionsplatser och 1 avdelning med 20 gemensamhetsplatser. Transportcellerna är placerade i en korridor skild från övriga häktesplatser.

Vid inspektionens inledning var häktet överbelagt med två intagna, varav en intagen var placerad i en observationscell och en annan intagen placerad i en

cell för transportuppehåll. Personalen uppgav att normalt är ca 95 procent av platserna belagda i häktet. När restriktionsavdelningarna är fullbelagda tas i regel rum i gemensamhetsavdelningen i anspråk för häktade med restriktioner. Gemensamhetsavdelningen går att sektionera. Det förekommer ingen dubbelbeläggning av bostadsrum.

Intagna kvinnor placeras inte på gemensamhetsavdelningen. Däremot samarbetar häktet Karlstad och häktet Örebro som ingår i samma verksamhetsområde i syfte att placera intagna kvinnor i gemensamhet i ett av häktena.

Under 2017 skrevs ca 2 300 personer in i häktet, varav ca 660 personer gjorde transportuppehåll i häktet. Av de transportuppehåll som gjordes var ca 610 matuppehåll, varav 110 avsåg personer som var frihetsberövade av andra myndigheter än Kriminalvården.

Häktesledningen uppgav att beläggningstrycket på häktet har ökat under senare tid.

Bemannning och kompetens

Häktet har ca 50 årsarbetskrafter. Det finns vakthavande befäl i tjänst dygnet runt. Bemanningen dagtid är 3 kriminalvårdare per restriktionsavdelning och 4 kriminalvårdare på gemensamhetsavdelningen. Häktesledningen uppgav att bemanningen är för låg för att ta emot intagna som gör transportuppehåll på kvällar, nätter och helger och särskilt om någon behöver tillsyn.

Kriminalvården tog fram en psykiatriutbildning 2017 som arrangeras två gånger per år. Utbildningstiden är fem dagar och hittills har fem anställda i häktet fullföljt utbildningen. Ambitionen är att alla anställda ska få möjlighet att genomgå den.

Den fysiska miljön

Efter den senaste inspektionen 2012 har det genomförts en del förbättringar avseende lokalerna såsom renovering av träningsutrymmen, duschar och ett systematiskt brandskyddsarbete. Utrymmen utanför bostadsrummen för sam-sittning och isoleringsbrytande åtgärder har skapats genom att olika rum har delats upp.

Tillsyn

Rutiner

Alla som skrivs in i häktet Örebro ska genomgå en suicidscreening och det vakthavande befälet ansvarar för att adekvat tillsyn upprättas för en intagen och att resultatet av screeningen dokumenteras i daganteckningar i Kriminalvårdsregistret, KVR (rutinen för inskrivning häktet Örebro).

Av en översiktlig granskning av tillsynsplaner framgick när tillsynen hade skett, vem som hade genomfört tillsynen och om den intagne var vaken eller sov.

Däremot saknades genomgående dokumentation av den intagnes sinnesstämning.

Kameraövervakning

Det finns sammanlagt fem rum som är försedda med kameror, två bostadsrum på varje restriktionsavdelning och i en cell på observationsavdelningen. Enligt häktets instruktion om CCTV – Övervakningskamera i cell (version, 3, 2014-12-19) är syftet med kameraövervakningen att ge en bättre överblick över den intagnes psykiska hälsa. Kriminalvårdsinspektören eller det vakthavande befälet fattar beslut om kameraövervakning och när den upphör. Besluten (motivering, datum, tid och vem som fattat beslutet) dokumenteras i daganteckningarna. Besluten om kameraövervakning och dess upphörande ska meddelas den intagne på det språk denne förstår. När övervakningen upphör ska bilden på avdelningsmonitorn täckas över på lämpligt sätt.

Häktesledningen upplyste JO:s medarbetare att kamerorna alltid är på och spelar in samt att det inspelade materialet sparas i ca en vecka. Det går inte att täcka för kameralinsen, eftersom den då kan förstöras på grund av överhettning. När det inte finns beslut om kameraövervakning täcks bilderna av bostadsrummen och observationscellen på monitorn i personalutrymmen över så att personalen inte kan se de övervakade utrymmena. Intagna som placeras i kameraförsedda rum informeras alltid om kameran.

JO:s medarbetare noterade att den monitor som visade de kameraövervakade rummen på avdelning två var övertäckt med ”post-it”-lappar.

I samtal med personalen framfördes att det inte placeras några självmordsbenägna intagna i bostadsrum med kameraövervakning. Det är intagna som personalen inte har erfarenhet av tidigare och som har ett beteende som de känner en osäkerhet inför som kan placeras i ett sådant rum. Kamerorna blir då ett komplement till personalens tillsyn.

I samtal med en intagen kom det fram att denne hade först efter tre dagar frågat om kameran i bostadsrummet var i gång. Den intagne hade då fått uppfattningen att den inte var det. Denna information hade den intagne velat få tidigare.

Självmoordsförebyggande åtgärder

Efter flera självmord i häktet mellan 2010 och 2012 har häktet genomfört en del praktiska förändringar i förebyggande syfte. Delar av häkteslokalen har renoverats och krokarna, snören, rakhyvlar och långa sladdar har tagits bort.

Det finns ett samverkansavtal mellan Kriminalvården och psykiatrin i Region Örebro län (dnr 2016-7930, upprättat den 1 juli 2014 och senast reviderat den 17 mars 2016). Syftet med avtalet är att intagna med psykisk sjukdom inom Kriminalvården ska få lämplig vård på en vårdinrättning som motsvarar kraven på god vård samtidigt som uppställda säkerhetskrav inom häkte och anstalt tillgodoses. Vidare syftar avtalet till att minska risken för självmord och själv-

mordshandlingar av intagna inom Kriminalvården. Om en intagen konstateras vara självmordsbenägen, t.ex. genom att han eller hon har uppgett detta i suicidbedömningen, transporteras den intagne till psykiatri för en bedömning. Det är sjukvården som bedömer, beslutar och genomför tillsynen av en självmordsbenägen patient. Kriminalvårdens personal ombesörjer bevakningen av den intagne på sjukhuset. Ett par intagna transporteras till sjukhuset för bedömning varje månad.

Häktesledningen uppgav att samarbetet fungerar bra och att det är en lättnad för häktet att psykiatri gör den medicinska bedömningen och att tillsynen sker på sjukhuset. Det sker i princip inte längre någon ständigt tillsyn i häktet.

Isoleringsbrytande åtgärder

Häktesplaner och kontaktperson

En plan för häktesvistelsen (häktesplan) ska upprättas för varje intagen som är häktad på grund av misstanke om brott. Planen ska identifiera den intagnes behov av bl.a. åtgärder som kan motverka negativa följder av frihetsberövandet och isoleringsbrytande åtgärder (1 kap. 25 och 26 §§ Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om häkte [KVFS 2011:2]). Häktesledningen uppgav att alla intagna har en upprättad häktesplan.

Varje intagen tilldelas en kontaktperson. Det finns en utsedd kontaktperson för varje rum. Vid byte av rum sker ett byte av kontaktperson.

Samsittning

Antalet häktade som kan vistas tillsammans med en eller flera intagna, s.k. samsittning, har stadigt ökat. I dag pågår kontinuerligt 10–12 samsittningar. Häktet har ett bra samarbete med åklagarna och samsittningar kommer ofta till stånd. Cirka 75 procent av de häktade som har restriktioner ”samsitter” två timmar varje dag. Häktade som avböjer aktiviteter har personalen i stället täta kontakter med genom luckan i dörren till bostadsrummet.

Studiecirklar och planerade insatser

Kriminalvården har tagit fram studiecirklar som är anpassade för olika långa häktetider. En föräldracirkel har genomförts i häktet. Andra cirklar som skulle kunna genomföras är inläsning av godnattsagor och miljöfrågor.

Motivationshöjande insatser i form av modulbaserade samtalspaket Goda Positiva Sammanhang (GPS) kommer att startas under 2018. Först ska personalen utbildas i GPS och därefter kommer insatsen att sättas igång. Även Strukturerade Kontaktmannasamtal (SKS) kommer att påbörjas under året.

Besök

Uppsökare från frivården tar kontakt med alla intagna. Nämnden för Andlig Vård (NAV), Frivilliga samhällsarbetare och Röda Korset besöker intagna regelbundet.

I samtal med intagna kom det fram att ett önskemål om att få tala med en imam inte hade tillgodosetts. I stället hade häktet erbjudit samtal med en präst.

Information till intagna

Häktesledningen uppgav att den skriftliga informationen som intagna får (Information och ordningsregler för intagna vid häktet Örebro, reviderad 2017-04-01) är under revidering och en översättning pågår av informationen till flera olika språk. Kriminalvården har gett ut bilderböcker som komplement till den skriftliga informationen. Häktet har använt sig av dem och tycker att de fungerar bra.

JO:s medarbetare noterade att det inte fanns någon information om rätten att bära egna kläder.

De intagna som JO:s medarbetare samtalade med hade fått den skriftliga informationen. De hade även informerats om att de inte fick bära egna kläder. Två av de intagna hade fått reda på att de fick duscha bara två gånger i veckan.

Hälso- och sjukvård

På häktet finns två sjuksköterskor som arbetar vardagar fram till ca kl. 16.00 och en somatisk läkare som tjänstgör tre timmar i veckan och en psykiatriker som tjänstgör fyra timmar varannan vecka. Läkarna är också tillgängliga per telefon. Vid akuta behov transporteras intagna till sjukhuset.

I samtal med sjukvårdspersonalen underströk den att samverkansavtalet mellan psykiatrin och Kriminalvården har gjort skillnad för de intagna genom att det verkställande befälet kan besluta att en intagen ska transporteras till psykiatrin för observation med bevakning av Kriminalvårdens personal. Observationen kan pågå upp till tre dagar.

laktagelser om transporter

Transporter som genomförs av häktet Örebro

Häktet utför transporter som i huvudsak består av förflyttningar till och från häktesförhandlingar och till sjukvården. Häktet har avsatt tre kriminalvårdare i schemat för transporter. Grundorganisationen är planerad för 15 transporturer per vecka. Som mest har 80 turer genomförts under en vecka. Vid sådana arbetstoppar förutsätter det att verksamheten i övrigt i stora delar stängs ned och att personalen arbetar övertid samt att t.ex. kriminalvårdsinspektörer är med på rättegångsuppdrag. Häktet använder sig inte av vaktbolag vid arbetsanhopning. En orsak är att det är svårt att hitta vaktbolag som kan tillgodose de krav som häktet ställer, bl.a. i fråga om utbildning.

I samtal med personalen kom följande fram. Kriminalvårdare turas om att utföra transporter. Varje morgon är det utsättning och då planeras dagens transporter. Det vakthavande befälet har upprättat en säkerhetsbedömning, beslut om fängselnivå och vilken tillsyn varje person ska ha. Varje intagen transporteras för sig. Inför transporten får den häktade information om färden. Innan resan

påbörjas byter den häktade kläder. Efter utförd transport kontrolleras hur den häktade mår och en suicidscreening genomförs. Uppgifterna lämnas sedan till det vakthavande befälet.

Transporter som genomförs av Nationella transportenheten

Organisation och bemanning

Kriminalvårdens transporter som inte utförs av häkten och anstalter genomförs av myndighetens nationella transportenhet. Enheten är uppdelad i fem sektioner varav sektionen Mellan omfattar Kriminalvårdens region Väst och region Mitt med undantag för Nyköping. Sektionen Mellan har transportgrupper på sex orter varav Örebro är en. Sektionen har ca 250 medarbetare, varav ca 30 medarbetare i transportgruppen Örebro. Kriminalvården planerar att anställa ytterligare 70 medarbetare i sektionen.

Arbetsuppgifter och utmaningar

Sektionsledningen uppgav att de nya bestämmelserna som trädde i kraft den 1 april 2017 innebär att Kriminalvården ska bistå med att transportera någon som är frihetsberövad hos andra myndigheter, bl.a. Polismyndigheten, Statens Institutionsstyrelse och Migrationsverket, samt psykiatrin. Transportuppdragen kommer också att omfatta s.k. korta och snabba transporter åt Polismyndigheten, dvs. sådana som ska verkställas inom 4 timmar från beställningen. Detta förutsätter en beredskap dygnet runt hos Kriminalvården. Till årsskiftet 2018/19 beräknas transportorganisationen vara i gång med full kraft. Än så länge är antalet transportbeställningar från polisen relativt lågt, men det bedöms öka kraftigt.

Sektionsledningen uppgav vidare att handräckningsuppdragen har lett till att Kriminalvården har fått ta över transporter av fler frihetsberövade som mår dåligt, t.ex. sådana som är i ett tidigt skede i en behandling. Sådana transporter utfördes även tidigare men nu görs de i en högre utsträckning. Detta medför ökade svårigheter och ökade säkerhetsrisker för såväl intagna som personal.

Utbildning och kompetens

Sektionsledningen uppgav att kriminalvårdare som är anställda på NTE får samma grundutbildning som Kriminalvårdens övriga vårdare. För att bli bilförare krävs särskild utbildning.

I samtal med personal från NTE kom det fram önskemål om vidareutbildning i psykiatri, eftersom det skulle vara till god hjälp i bemötandet av personer som transporteras.

Transportbeställningar

En beställning av en transport görs i NTE:s ärendehanteringssystem (LIFT). Sedan är det transportplanerarna i gruppen för inrikes planering i Arvidsjaur (planeringsgruppen) som planerar färdväg och uppehåll under resan. All planering utgår från en aktuell säkerhetsbedömning som görs av Kriminalvården grundad på de uppgifter som finns om den som ska transporteras, t.ex.

uppgifter om våldsbenägenhet och rymningsrisk. Villkoren för bemanning, fängsel och rollfördelning beslutas av en transportplanerare och ska framgå av ett transportunderlag. Detta underlag säkerställer att villkoren kan följas upp vid behov. Transportplaneraren är transportledarens närmaste arbetsledare. (Instruktion - Före transport - Beställa, NTE, version 180116).

Sektionsledningen uppgav att tiden mellan beställd transport och själva genomförandet av transporten har minskat avsevärt. Tidigare behövde beställningen komma in ett dygn innan transporten behövde påbörjas. Nu ska transporter som är brådskande påbörjas inom fyra timmar.

Information inför transport

Sektionsledningen uppgav att det ibland är svårt att få relevant information av externa myndigheter, t.ex. psykiatri, Statens institutionsstyrelse och Migrationsverket, om när personer som är frihetsberövade hos dessa myndigheter ska transporteras av Kriminalvården. Det förekommer t.ex. att NTE nekas betydelsefull information inför transporter på grund av externa beställares okunnighet om bl.a. sekretess i förhållande till sådana uppgifter som behövs för planeringen och genomförandet av transporten i Kriminalvårdens regi. Med anledning härav besöker sektionsledningen större externa beställare, t.ex. Statens institutionsstyrelse och Migrationsverket, för att informera regionala samverkansgrupper och regionchefer inom dessa myndigheter om vad som numera gäller. Informationen från myndigheterna har blivit bättre men är ofta otillräcklig. Det förekommer att externa myndigheter anger "inte känt" i meddelarfälten i transportbeställningen i LIFT där viktig information såsom uppgifter om våldsbenägenhet och rymningsrisk ska fyllas i. Avsaknaden av sådan information försvårar avsevärt en säker transportplanering.

Informationsöverlämning och dokumentation vid transport

Transportledaren i en transportbesättning ansvarar bl.a. för att överlämna och inhämta information vid avhämtning och avlämning om den transporterade, att föra skriftlig dokumentation under uppdraget, att anteckna händelser av vikt på resplan/färdhandling och överlämna informationen till mottagande enhet och vid behov komplettera muntligen samt upprätta incidentrapporter efter eventuell incident (Instruktion - Före transport - Genomföra, NTE, version 180206, s. 1 och 2).

Sektionsledningen upplyste att informationsöverlämningen i huvudsak sker muntligen. En del uppgifter kan därmed riskera att försvinna på vägen. Anteckningar om Kriminalvårdens egna intagna kan göras i Kriminalvårdsregistret (KVR). För externa beställande myndigheter kan dokumentationen göras på färdhandlingen.

Avvikelsesrapporter

Sektionsledningen nämnde att det finns myndigheter som använder NTE för att köra "taxiresor", dvs. när det inte finns behov av Kriminalvårdens befogenheter

att använda våld under transporten. NTE kan inte säga nej till sådana transporter. Däremot upprättar Kriminalvården avvikelserapporter i sådana situationer.

Samtal med personal

I samtal med kriminalvårdare från NTE uppgav de bl.a. följande:

Tre lokala fördelare distribuerar personalen på de olika uppdragen. I en transportbesättning finns det åtminstone en transportledare, en transportförare och en bilförare. Det förekommer att transportledaren tar kontakt med planeringsgruppen i Arvidsjaur inför och även under en transport och begär avsteg från det som planerats och de bedömningar som gjorts initialt. Planeringsgruppen är lyhörd inför transportledarens bedömningar och respekterar besättningens arbete ute i fält.

Det framhölls att det är vanligt att det i originalbeställningen i LIFT saknas uppgifter om våldsbenägenhet och rymningsbenägenhet. Konsekvensen blir ofta att kriminalvårdarna måste kontakta den beställande myndigheten för att få den information som de behöver för att utföra transporten på ett säkert sätt.

Den mottagande institutionen får muntlig information av transportledaren om vad som har hänt under transporten. Dokumentation på färdhandlingen sker inte ofta. En kriminalvårdare ansåg att det var viktigt att dokumentera på färdhandlingen det som nästa ”gäng” behövde känna till.

Den som ska transporteras får veta av transportledaren var transportuppehåll kommer att göras och när de beräknas komma fram till resmålet. Det är viktigt att ta god tid på sig för att skapa en kontakt och göra sig en bedömning av personen som ska transporteras. Vid språkföribistring får i första hand engelska användas och i andra hand ”teckenspråk”. Kriminalvårdarna utgår från att den beställande myndigheten i förväg har lämnat informationen till den frihetsberövade om att transporten kommer att äga rum.

Frihetsberövade män och kvinnor från olika myndigheter och med olika säkerhetsbedömningar, säkerhetsklasser och fängselnivåer kan transporteras tillsammans. Vid sådana tillfällen behöver transportledaren planera placeringen av personerna i fordonen för att t.ex. undvika att fängslade placeras bredvid frihetsberövade personer som inte är fängslade.

En kriminalvårdare uppgav att det inte är någon skillnad i rutinerna när unga personer transporteras, eftersom de också låses in vid uppehåll någon eller några timmar. Möjligen sker en tätare tillsyn av dem. En annan kriminalvårdare uppgav att väldigt unga personer inte låses in utan befinner sig i ett rum med öppen dörr och personal. Sådan tillsyn kräver extra planering.

Det vore bättre om ungdomar och missbrukare i större utsträckning kunde övernatta på behandlingshem istället för i häkten. En annan förbättring vore om färre personer åkte i varje fordon för att undvika onödiga uppehåll.

Samtal med intagna

I samtal med intagna framfördes bl.a. följande:

Positiva erfarenheter var transportpersonalens goda bemötande, att personalen hade varit ett gott stöd under förhandlingar i domstol, att ha fått bära egna kläder och att inte ha behövt bära fängsel. Ytterligare faktorer som nämndes var möjligheten att få röka och att dricka kaffe. Negativa erfarenheter som också upplevdes som förnedrande var att inte få bära egna kläder, att ha bevakning av personal i Kriminalvårdens tjänstedräkt och att bära midje- och handfängsel under resor till och från sjukvårdsinrättningar samt under undersökningar fastän de frihetsberövade hade svårigheter att röra sig. Flera intagna framhöll vikten av att få information om vart och när en resa förväntas ske.

Under långa resor var det trångt att sitta tillsammans med fem andra personer i ett fordon när man bär midje- och handfängsel. Att inte få något att dricka eller äta under dessa resor var också ett problem. Sådana transportupplevelser beskrevs som ett löpandebandsystem utan någon större medmänsklighet. Positiva erfarenheter av samtransporter var att ha fått information om färden, ha fått samtala med medresenärerna i bilen, ha fått möjligheter till pauser och ha fått tillgång till dryck och förtäring.

Transportuppehåll i häktet Örebro

Stadens geografiska läge och att det finns två rixanstalter i närheten bidrar till att häktet Örebro blir en naturlig plats för transportbyten vid ”stafettkörningar”. Transportbesättningar stannar och ”byter” passagerare och kör sedan tillbaka. När transportcellerna inte räcker till har det hänt att vanliga bostadsrum använts för uppehåll. Likaså har Polismyndighetens arrest använts för samma ändamål. Häktes- och sektionsledningarna var eniga om att transportcellerna är hårt belastade. Det förekommer att transportbesättningar får köra en annan väg om det är fullt i häktet Örebro.

Information och bemanning

Häktesledningen framhöll vikten av att få mer information så tidigt som möjligt inför transportuppehåll för sin planering av häktesverksamheten.

Häktet Örebros största utmaning är att kunna ta emot personer dygnet runt, eftersom detta bl.a. betyder att personalen måste finnas tillgänglig för uppgiften i häktet även nattetid. Det är svårt att få tag i extra personal när det meddelas på fredag eftermiddag att ett transportuppehåll i häktet kommer att genomföras inom ett par timmar av en intagen som är ”stökig” och kan vara i behov av tillsyn vid ankomst.

Inskrivning av intagna

Enligt rutinen för inskrivning häktet Örebro (daterad 2017-07-12, version 3) av intagna som kommer med NTE för matuppehåll och övernattnings ska de utöver suicidriskbedömningen kroppsvisiteras eller skyddsvisiteras.

En kriminalvårdare från häktet skriver in alla intagna som gör uppehåll i häktet i Kriminalvårdsregistret (KVR). Personalen från gemensamhetsavdelningen tar hand om den intagne som gör transportuppehåll. Den intagne placeras i en av de sex cellerna i korridoren för transportuppehåll.

Hälso- och sjukvård

Sjukvårdspersonalen uppgav att häktets sjukvård inte träffar frihetsberövade som gör transportuppehåll om den inte kontaktas särskilt. Om så sker rapporteras sedan den intagnes tillstånd vidare till nästa ställe som personen ska transporteras till. Det är NTE som ansvarar för att mediciner som behövs under resan skickas med den intagne och att nödvändig information erhålls från t.ex. behandlingshemmen. Många gånger är det missbrukare som mår dåligt och vill ha mer mediciner under uppehållen. Erfarenheten är att de frihetsberövade känner sig tryggare när det finns en god struktur kring medicineringen. Medicinhanteringen vid transport av intagna inom Kriminalvården fungerar generellt sett bra men också på grund av att journalerna alltid kan tas fram vid behov. Däremot uppkommer svårigheter när det gäller intagna från externa myndigheter, eftersom sjukvården inte har tillgång till deras journaler. Sådana situationer uppkommer någon gång varannan månad.

Incidentrapporter

Vid en översiktlig granskning av häktets incidentrapporter för 2017 noterades sex transportrelaterade incidenter. Händelsebeskrivningarna i incidentdetaljerna avsåg bl.a. att information vid transportregistreringen om intagnas mående saknades helt, var bristfällig eller att muntlig information inte kommunicerats vidare av NTE:s personal till planeringsgruppen eller till häktet. Händelserna hade medfört svårigheter med att skriva in och genomföra suicidscreeningar av personer som skulle göra uppehåll i häktet samt bedöma och planera den tillsyn och eventuella vård som personerna skulle behöva under uppehållet.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser vid inspektionen. Representerarna för häktet och Sektion Mellan, NTE, kommenterade enligt följande:

Transporter som genomförs av NTE

Transportbeställningar

Det är planeringsgruppen i Arvidsjaur som avgör prioriteringen av vilka intagna som ska transporteras vid vilken tidpunkt. Bedömningen av vilken fängselnivå en intagen ska ha vid transport görs i samband med säkerhetsbedömningen. Tillkommer därefter nya uppgifter tar transportledaren förnyad kontakt med planeringsgruppen. När det gäller intagna från externa myndigheter har inte planeringsgruppen samma möjlighet att ta fram uppgifter för sina bedömningar.

Information

För lite information från beställarmyndigheten får konsekvenser för planeringen, genomförandet och uppföljningen av transporten och orsakar

svårigheter för platser där uppehåll görs. Tillräcklig information måste lämnas i god tid. Först då fungerar planeringen. Om det finns information som medför högre säkerhet i samband med en transport och uppehåll kan Kriminalvården planera för mer personal. Sådana anvisningar markeras i LIFT.

Vid bristande information händer det att transportledaren får avbryta en transport. Det förekommer att NTE får en beställning som sedan avbokas på grund av att en intagen mår för dåligt för att kunna transporteras.

Dokumentation

När och på vilket sätt som information överlämnas mellan NTE, häktena och olika myndigheter är inte enhetligt. När det gäller intagna inom Kriminalvården sker dokumentationen i KVR, men information lämnas också muntligt. Sådan information kan dokumenteras löpande i färdhandlingarna. Dessa handlingar följer med den intagne inom Kriminalvården. För intagna från andra myndigheter skickas färdhandlingarna till planeringsgruppen i Arvidsjaur.

Transporter av unga personer och personer som inte är frihetsberövade av Kriminalvården

Planeringsgruppen försöker undvika att planera uppehåll i häkten när barn transporteras. Likaså försöker NTE undvika att göra stopp i anstalter när t.ex. förvarstagna som inte är dömda för brott transporteras. NTE har inga hörlurar att erbjuda under färden för att lyssna på musik eller dylikt.

Transportuppehåll i häktet Örebro

Ansvar och rättigheter

Varje person som transporteras av NTE och som gör uppehåll i häktet Örebro skrivs in i häktet. En suicidscreening genomförs på så sätt att frågeformuläret för att identifieras nytillkomna riskfaktorer för självmord fylls i. Själva blanketten i sig är inte tillräcklig för att bedöma en inskrivens sinnesstämning. En löpande kontakt med intagna är viktig. Om en intagen är utåtagerande gör häktet en säkerhetsbedömning. När en intagen som är under transport är inskriven i häktet är det häktet som har ansvaret för den intagne och häktets sjukvård kan göra en bedömning av behov av medicinsk vård och behov av transport till sjukhuset. Intagna inom Kriminalvården har sina mediciner i en särskild läkemedelspåse. Det finns ingen rutin som innebär att en inskriven intagen under transportuppehåll får underrätta sina anhöriga var han eller hon för tillfället befinner sig. Vid en förfrågan görs en prövning i varje enskilt fall. I största möjliga utsträckning tillgodoses rökning, duschning och utomhusvistelser under dagtid, dock tillåts ingen rökning vid lunchuppehållen i häktet. Efter utskrivningen ur häktet är det åter NTE som har ansvaret för den intagne under transport.

Behov av tillsyn kräver mer personal

Häktet har svårigheter att ta emot intagna med behov av tillsyn som gör transportuppehåll med kort varsel på kvällar och under helger. En orsak är

svårigheter med att kalla in extrapersonal snabbt. En annan orsak är att genom det samverkansavtal som finns mellan häktet och psykiatrin sker inte längre ständig tillsyn i häktet utan i sjukvården (psykiatrin). När det uppstår situationer i häktet, t.ex. när tillsynen inte kan säkerställas och det inte har gått att få tag i extra personal, upprättar personalen incidentrapporter. På så sätt försöker häktet lyfta problemen. Den regionala säkerhetsexperten tar rapporten vidare till NTE. Om det är flera aktörer inblandade i en händelse och det är ett större problem kan huvudkontoret utreda incidenten. Incidentrapporteringen sammanställs och utgör sedan underlag för en mer strukturerad uppföljning och dialog mellan häktet och NTE.

Fullbelagda celler för transportuppehåll

Det förekommer att det blir ”fullt” i häktet Örebro för transportuppehåll. Trots detta sker ingen dubbelbeläggning. Transportuppehåll får då göras i andra häkten eller efter kontakt med Polismyndigheten, i arrester. Kriminalvården har försökt att få Statens institutionsstyrelse att ställa upp med flera platser för lunchuppehåll och övernattningar. Myndigheten arbetar med frågan men det går långsamt.

Övrigt

Tillsyn

Kameraövervakning

När det inte finns beslut om kameraövervakning ska personalen inte iakttä intagna som befinner sig i kameraövervakade bostadsrum eller i isoleringscellen på observationsavdelningen. Detta kan lösas på olika sätt, t.ex. att monitorn täcks över.

Tillsynsblad

Vid tillsyn kan kriminalvårdaren välja att fylla i den intagnes sinnesstämning på tillsynsbladet. Den intagnes sinnesstämning kan också dokumenteras i daganteckningarna i KVR. Uppföljning av ifyllda tillsynsblad sker muntligt när nya vårdare tar vid och vid varje morgonmöte och därefter arkiveras de.

Självmondsförebyggande arbete

Samverkansavtalet med psykiatrin har tagits fram på regional nivå av sjukvårdssamordnaren. Motsvarande samverkansavtal finns för Landstinget i Värmland, Region Västmanland och Region Uppsala.

Isoleringsbrytande åtgärder

Häktet Örebro ska påbörja dagliga mätningar av isoleringsbrytande åtgärder och de ska följas upp veckovis av en kriminalvårdsinspektör.

Häktet har haft svårigheter att tillgodose önskemålen från intagna om en muslimsk själavårdare. Häktet samarbetar med Sveriges Kristna Råd, som har i uppdrag av Kriminalvården att utveckla och samordna den andliga vården i anstalter och häkten. Den senaste imamen som engagerades dök aldrig upp i häktet.

Information till intagna

Intagna får bära egna kläder och det förekommer, men häktet informerar inte om möjligheten. När intagna tar upp frågan tar häktet upp de hygieniska aspekterna, eftersom de intagna behöver kunna tvätta sina kläder.

På gemensamhetsavdelningen får de intagna duscha varje dag. På avdelning ett får de intagna duscha varannan dag och på avdelning två får de duscha var tredje dag. Däremot har de intagna på avdelningarna ett och två på förfrågan möjlighet att få duscha varje dag, vilket de har fått information om.

Vid protokollet

Eva Fridén

Justeras den 20 september 2018

Lars Olsson

Uttalanden av chefsJO Elisabeth Rynning

Jag vill med anledning av de iakttagelser som redovisas i protokollet göra följande uttalanden:

Transporter

Av protokollet framgår att både häktesledningen och NTE:s sektionsledning anser att belastningen på häktet och transportenheten har ökat och kommer att öka ytterligare. Det beror i huvudsak på att antalet transportuppdrag ökar, men också på att ledtiderna har förkortats mellan beställda och verkställda transporter. Dessutom redogörs för att fler intagnas hälsotillstånd är sämre än vad Kriminalvården är van vid sedan tidigare. Häktesledningen har uppgett att häktet har svårt att med dålig framförhållning ta emot intagna med tillsynsbehov för transportuppehåll på kvällstid och helger. Mot bakgrund av det ökade antalet frihetsberövade som Kriminalvården transporterar och de transporterades beskrivna hälsotillstånd samt den begränsade mottagningskapacitet som häktet har under kvällar och helger är jag bekymrad över hur Kriminalvården ska kunna se till att transporter kan ske utan onödigt dröjsmål och samtidigt tillgodose frihetsberövades eventuella behov av tillsyn under transportuppehåll i häktet alla delar av dygnet. Jag kommer att hålla mig underrättad om utvecklingen och fortsatt följa dessa frågor framöver.

Kameraövervakning

Jag konstaterar inledningsvis att kameraövervakning av en intagen i ett bostadsrum eller motsvarande är en särskilt integritetskränkande åtgärd.

Av protokollet framgår att kamerorna i de övervakade rummen alltid är på och att det som registreras spelas in och sparas en tid. Vidare framgår av samtalen med intagna att det är oklart om de har informerats om detta. Det är stor skillnad på om kameran är avstängd eller om kameran alltid är på, oavsett om bilderna på personalens avdelningsmonitor är övertäckta. Jag kan konstatera att det här finns utrymme för missförstånd.

Jag vill framhålla vikten av tydlighet och förutsebarhet genom att peka på upplysningsskyldigheten enligt den vid tiden för inspektionen gällande 25 § kameraövervakningslagen (2013:460), som anger att upplysning om kameraövervakning ska lämnas genom tydlig skyltning eller något annat verksamt sätt. Den 1 augusti 2018 upphävdes kameraövervakningslagen och kameraövervakningslagen (2018:1200) trädde i kraft. Motsvarande upplysningsskyldighet finns i 15 § kamerabevakningslagen. Det är givetvis oacceptabelt om personalen vilseleder de intagna i fråga om kameraanvändningen eller underlåter att upplysa de intagna om kameraanvändningen på det sätt som föreskrivs (se JO:s beslut den 15 mars 2018 i dnr 1365-2016 och den 16 mars 2018 i dnr 1692-2016).

Jag rekommenderar Kriminalvården att se till att det införs en teknisk lösning som gör att kameran kan stängas av när en sådan övervakningsåtgärd inte bedöms nödvändig. En sådan lösning minskar risken för onödig integritetskränkning av de intagna (se JO:s protokoll från inspektionen av häktet häktet Ystad, dnr 583-2017).

Information till häktade om intagnas kläder

Enligt 1 kap. 13 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om häkte (KVFS 2011:2) ska en intagen förses med sängkläder, handdukar och basartiklar för personlig hygien samt, om den intagne vill det, kläder och skor. Utrustningen får dock begränsas om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne allvarligt skadar sig själv. Av allmänna råd till föreskriften framgår att den intagne normalt inte får förvara mer kläder än vad som behövs mellan två tvättbyten. Om den intagne har möjlighet att själv tvätta sina kläder bör den tillåtna mängden anpassas efter hur ofta den intagne har möjlighet att tvätta.

I det skriftliga informationsmaterial som ges till häktade och som är under revidering saknas uppgifter om möjligheten att bära egna kläder. Inte heller upplystes intagna om detta. Jag vill understryka att det är viktigt att information som lämnas av häktet är tydlig och korrekt. Jag förutsätter att häktet fortsättningsvis informerar intagna i Örebro om att ett klädbyte till häktets kläder inte är obligatoriskt, utan att de har rätt att bära sina egna kläder om de önskar.

Samverkansavtal

Jag ser mycket positivt på att det finns ett samverkansavtal mellan Kriminalvården och Region Örebro län med syftet att intagna ska få adekvat vård på vårdinrättning som motsvarar kraven på god vård och samtidigt uppfyller de krav på säkerhet som det innebär att vara placerad i häkte eller anstalt.

Protokollet föranleder i övrigt inte några åtgärder eller uttalanden från min sida.

2018-09-20

Elisabeth Rynning